Diffodd y Sêr

TRAETHYDD	Nofel am Ellis Evans neu Hedd Wyn ydy *Diffodd y Sêr*. Mae'r nofel wedi'i lleoli yn ardal Trawsfynydd, Cwm Prysor a Ffrainc yn ystod y Rhyfel Byd Cyntaf. Anni, chwaer Ellis, sy'n adrodd y stori.
ELLIS	Faint o'r gloch ydy hi, Anni?
ANNI	Ym, tua 3 o'r gloch, rhyw ddydd Llun ym mis Ionawr 1917.
ELLIS	Am dri o'r gloch ar ddydd Llun / Yn syllu dros hen Benrhyn Llŷn ...
ANNI	Ti'n methu gweld Pen Llŷn o Drawsfynydd, Ellis.
ELLIS	Mae'n helpu'r odl, Anni.
	Mi welais i dderyn bach / Un coch â golwg blin / A chath yn eistedd wrth y glwyd / Yn llyfu ei ...
	Yn llyfu ei be, sgwn i?
TRAETHYDD	Barddoni ydy bywyd Ellis. Mae'n treulio'i nosweithiau'n barddoni, ac mae'n rhy flinedig i weithio ar ffarm ei deulu'r diwrnod wedyn.
ELLIS	Campwaith arall gan y bardd, Hedd Wyn.
TRAETHYDD	Doedd dim disgwyl i bob mab ffarm fynd i ryfel, ond penderfynodd Ellis enlistio er mwyn sicrhau na fyddai'n rhaid i'w frawd, Bob, fynd.
ELLIS	Dwi 'di dod i enlistio. Falle yn Ffrainc gwneith yr awen fy nharo.
SARJANT	Gei di dy daro'n iawn – gan bayonet, gwn, canon, glaw, fi ...
TRAETHYDD	Daeth Ellis yn ail yng nghystadleuaeth y Gadair yn Steddfod Aberystwyth 1916, ac mae o ar dân eisiau ennill yn Steddfod Penbedw 1917. Rhaid iddo sgwennu awdl dan y testun 'Yr Arwr'. Ond be yn union ydy awdl?
MAGGIE	Cerdd hir, hir, anodd i'w deall yw awdl.
TRAETHYDD	Mae agwedd Ellis tuag at y rhyfel yn newid ar ôl galw ar

© Copyright 2015

Ifor, tad Lora, sydd newydd dychwelyd o’r Somme.

CEFNDIR	SŴN GYNNAU A CHANONAU’N TANIO
TRAETHYDD	Roedd brwydr coedwig Mametz yn un waedlyd iawn, a bu farw pedair mil o Gymry. Anafwyd ffrind gorau Ifor, Gruff Wmffre, a bu’n rhaid i Ifor adael Gruff ar faes y gad. Cafodd Ifor anaf difrifol hefyd.
ELLIS	Ydy mynd i ryfel yn beryg?
IFOR	*mwmial*
ELLIS	Sori, allwch chi ddeud hynna eto?
TRAETHYDD	Mae ’di malu hanner ei wyneb yn Mametz! ’Sdim rhyfedd fod o’n methu siarad, Ellis. Wrth i Ellis baratoi i fynd i hyfforddi i Litherland ger Lerpwl, mae bachgen newydd o’r enw Hywel yn cyrraedd y pentre’, a chyn pen dim, mae Hywel a Lora, merch Ifor, yn syrthio mewn cariad.
LORA	Pam na chaf i briodi Hywel, Tada? Dwi’n bedair ar ddeg ac mae o’n bymtheg. Ydan ni’n rhy ifanc? ’Dan ni ddim yn rhy ifanc! Felly ga’ i briodi? Pam felly? ‘Dwyt ti ddim yn cael priodi achos dwi’n teimlo euog am adael Gruff Wmffre, tad Hywel, ar faes y gad.’ Grêt!
TRAETHYDD	Y noson cyn gadael am Litherland, mae Ellis ac Anni’n syllu ar y sêr.
ELLIS	Edrycha i’r sêr i gofio amdana i. Fedar neb ddiffodd y sêr, neb.
ANNI	Diffodd y sêr? Enw da am nofel.
TRAETHYDD	Mae Ellis yn dychwelyd am bythefnos ym mis Mehefin i helpu efo’r aredig. Mae o hefyd yn trio gorffen yr awdl ac yn caru efo Jini Owen. Dyn prysur iawn!
ELLIS	O, Jini!

 © Copyright 2015

TRAETHYDD	Mae Ellis dal wrthi'n sgwennu yn Ffrainc.
ELLIS	Hei hogia, be sy'n odli efo hafau?
MILWR	Canon!
CEFNDIR	CANONAU'N TANIO
ELLIS	Naci …
MILWR	Almaenwyr !
CEFNDIR	GYNNAU'N TANIO
ELLIS	Naci!
MILWR	Bomiau!
CEFNDIR	BOMIAU'N FFRWYDRO
ELLIS	O, ie! Bom …
TRAETHYDD	Mae Ellis yn gorffen yr awdl ac yn ei phostio hi i'r Eisteddfod. Ddiwedd Gorffennaf 1917 daw newyddion am y trydydd cyrch i gipio Passchendaele yn Ypres. Yn dilyn y cyrch, mae sawl teulu lleol yn derbyn llythyron gan eu meibion, ond does dim llythyr gan Ellis.
ANNI	Falle a'th o ar goll yn y post.
TRAETHYDD	Ma' llawenydd mawr pan ddaw Jini â phennill pen-blwydd gan Ellis.
ANNI	Ond ma' hwn wedi'i ddyddio CYN y frwydr!
TRAETHYDD	Funudau wedyn, maen nhw'n derbyn telegram yn dweud am farwolaeth Ellis. Y noson honno, mae Anni'n mynd i syllu ar y sêr.
TRAETHYDD	Fis yn ddiweddarach, enillodd awdl Ellis Gadair Eisteddfod Penbedw. Pan glywodd y trefnwyr fod yr enillydd wedi marw, cafodd lliain ei gosod drosti. Ar ôl hynny, galwyd Hedd Wyn yn Fardd y Gadair Ddu. Mae'r nofel yn gorffen ar nodyn ysgafn ym mhriodas Lora a Hywel ym mis Medi 1918.
ELLIS	O'n i yn y briodas hefyd.
TRAETHYDD	Y … Gest ti dy ladd.

© Copyright 2015

ELLIS	Gwir. Ond rhoddodd Mam un o ’mhenillion yn anrheg priodas i’r pâr. Ti’n gweld, er ’mod i ’di marw, bydd fy marddoniaeth yn parhau nes diffoddith y sêr.
TRAETHYDD	Gei di fynd rŵan, Ellis. Ti’n codi’r creeps arna i. Gas gen i ysbrydion!

© Copyright 2015